

Иқтидорли Талабаларни Билим, Кўникма Ва Малакаларини Шакллантириш Услублари

Кахҳарова Саодат Баходировна

Ўзбекистон-Финландия педагогика институти Амалий математика ва физика факултети
Математика ва информатика кафедрасининг ассистент

Аннотация: Мазкур мақолада иқтидорли талабаларнинг билим, кўникма ва малакасини шакллантиришда қўлланиладиган самарали усуллар таҳлил қилинади. Маъруза, амалий машғулотлар, гуруҳда ишлаш, лойиҳа фаолияти, электрон таълим ва илмий тадқиқот фаолияти каби педагогик ёндашувлар орқали талабаларнинг билим олиш жараёнида фаол иштирокини таъминлаш механизмлари ёритиб берилган. Шунингдек, педагогик тажриба, кузатув ва анкета сўровлари методлари орқали ўқув жараёни сифатини баҳолаш ва такомиллаштириш йўллари кўрсатилган. Инновацион педагогик методлардан самарали фойдаланиш орқали талабаларда мустақил фикрлаш, амалий муаммоларни ҳал қилиш ва касбий маҳоратни ривожлантириш имкониятлари очиб берилган. Мақолада ушбу методларнинг аҳамияти ва уларни қўллашдаги амалий тавсиялар баён этилган.

Калит сўзлар: Иқтидорли талабалар, билим, кўникма, малака, педагогик технологиялар, ўқитиш усуллари, амалий машғулот, инновацион методлар.

Фанларни ўқитишда мавзулар таркибида кириш ва асосий қисмлар, амалий семинар ва тажрибалар ҳақида тавсиялар, дарслик ва ўқув қўлланмаларининг рўйхати. Давлат таълим стандартлари талабаларидан келиб чиқиб, маълум фанлардан чизма-ҳисоб, курс ишлари ва лойиҳалари ва уларнинг мавзу ва йўналишлари ҳам келтирилиши мумкин. Мавзуларга ажратилган соатлар, мавзулар бўйича қўлланувчи дидактик ва техник воситалар, мавзулар ва бўлимлар бўйича билимини назорат қилиш турлари ҳамда тегишли услубий тавсиялар аниқ кўрсатилиши лозим.

Талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларини ривожлантиришнинг бир қанча усуллари мавжуд. Улардан баъзилари қуйидагиларни ўз ичига олади:

Маъруза ва кўргазмали ўқитиш: Бу ўқитишнинг анъанавий усули бўлиб, унда ўқитувчи ўқувчиларга ҳикоялар, тушунтиришлар ва кўргазмалар орқали маълумот беради. Маърузалар тақдимотлар ёки видеолар билан тўлдирилиши мумкин.

Амалий машғулотлар: Бу машғулотлар талабаларга ўз соҳаси бўйича амалий кўникмалар ва тажрибалар беради. Булар амалий вазифаларни бажариш, симуляцияларда қатнашиш ёки муаммоли вазиятларни ҳал қилишни ўз ичига олиши мумкин.

Гуруҳда ишлаш: Гуруҳдаги топшириқлар орқали талабалар билим алмашиши, фикрларини муҳокама қилишлари ва умумий мақсадга эришиш учун ҳамкорлик қилишлари мумкин. Бу усул мулоқот қобилиятларини ривожлантиради ва жамоавий билимларни шакллантиришга ёрдам беради.

Лойиҳа иши: Талабалар реал ҳаётий муаммоларни ҳал қиладиган ёки ўз соҳаларида янги нарсаларни яратадиган лойиҳаларни амалга оширишлари мумкин. Бу усул ижодий фикрлашни, муаммоларни ҳал қилиш ва мустақилликни ривожлантиради.

E-learning: Технологиянинг ривожланиши билан электрон платформалар ва онлайн курслар тобора оммалашиб бормоқда. Улар талабаларга материалларни ўз тезлигида ўрганиш ва ўқитувчилардан фикр-мулоҳаза ва ёрдам олиш имконини беради.

Илмий-тадқиқот фаолияти: ўқувчилар эътиборини фаол билим излашга ва ўз тадқиқотини олиб боришга қаратувчи усул. Талабалар маълумотларни тўплашлари ва таҳлил қилишлари, тажрибалар ўтказишлари ва хулосалар чиқаришлари мумкин.

Турли усулларни бирлаштириб, уларни ўқувчиларнинг ўзига хос эҳтиёжларига ва таълим дастурига мослаштириш ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини самарали ривожлантиришга ёрдам беради.

Педагогик тажриба методи. Бу методдан фойдаланиш қуйидаги педагогик вазифаларни ҳал қилишга имкон берди: талабанинг билим, кўникма ва малакаларини шакллантириш самарадорлигини оширишга хизмат қиладиган махсус методиканинг мақбуллиги ҳамда мақсадга мувофиқ ишлаб чиқилганлигини аниқлаш; шарт-шароитлар ҳамда эришилиши назарда тутилган натижалар орасидаги алоқадорликнинг намоён бўлиши; махсус методика мазмуни, педагог маҳорати, фаоллик кўрсатиш ўртасида алоқадор-лик мавжуд эканлигини асослаш; амалга оширилаётган машғулотларнинг мавжуд ҳолати билан самарадорлигини ошириш имконини берадиган методикани қўллаш натижасида эришилган кўрсаткичлар ўртасидаги фарқни таққослаш.

Ўқитишдаги педагогик тажриба усули — бу ўқувчиларга ўқитиш жараёнида ўқитувчининг ҳаётий ёки касбий тажрибасидан фойдаланишга асосланган техникадир. Ушбу усул ўқув жараёнини яхшилаш ва ўрганиш ва кўникмаларни ривожлантириш учун янада қулай муҳит яратишга қаратилган.

Педагогик тажриба методининг асосий тамойиллари ва хусусиятлари:

1. Ўқитувчининг ҳаётий тажрибасига таяниш: ўқув жараёнида ўқитувчининг ҳақиқий тажрибаси билан боғлиқ бўлган мисоллар, вазиятлар ва топшириқлардан фойдаланилади.
2. Давомийлик: ўқитувчи тажрибаси ўқувчиларга уларнинг ривожланиши ва янги билим ва кўникмаларни эгаллаши мақсадида ўтказилади.
3. Доимий ривожланиш: ўқитувчи доимий равишда ўз тажрибасини такомиллаштириб боради, ўқитишнинг янги усуллари ва стратегияларини қўллади.
4. Талабалар фаолияти: педагогик тажриба методи талабаларнинг ўқув жараёнида фаол иштирокини рағбатлантиради, бу уларнинг материални фаол ўзлаштиришига ёрдам беради.
5. Амалий йўналтирилганлик: педагогик тажриба методида ўзлаштирилган билим ва малакаларнинг ўқувчилар учун амалий аҳамияти ҳисобга олинади.

Педагогик тажриба усулидан фойдаланиш турли фанлар ва билим соҳалари учун фойдали бўлиши мумкин, чунки у назарияни амалиёт билан янада самарали боғлаш ва талабаларни келажакдаги касбий фаолиятида дуч келадиган реал вазиятлар ва муаммоларга тайёрлаш имконини беради.

Педагогик кузатув методи. Бу тавсия этилаётган методиканинг самарадорлик кўрсаткичлари ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлишга шароит яратади. Унинг ёрдамида машғулотларни ташкил этиш жараёнида намоён бўлган ҳолатларни инобатга олиш асосида махсус методика мазмунига ўзгартиришлар киритиш, дидактик жиҳатдан бойитиб борилишини таъминлаш мумкин бўлади.

Педагогик кузатиш методи ўқув жараёнида ўқитувчи ва ўқувчиларнинг дарс ёки дарсдаги фаолиятини тизимли равишда кузатиш, таҳлил қилиш ва баҳолашдан иборат. Бу дарсларнинг сифати, қўлланилаётган ўқитиш усулларининг самарадорлиги, ўқувчиларнинг ютуқлари ва улар дуч келаётган муаммолар ҳақида маълумот олиш имконини беради.

Педагогик кузатишнинг мақсади таълим сифатини ошириш, муаммоларни аниқлаш ва уларни ҳал этиш чораларини ишлаб чиқишдан иборат. Педагогик кузатиш мактабнинг ички кузатувчилари (мактаб маъмурияти ёки бошқа ўқитувчилар) томонидан ҳам, ташқи экспертлар (услубий хизмат, илмий марказлар вакиллари) томонидан ҳам амалга оширилиши мумкин.

Кузатиш пайтида одатда қуйидаги жиҳатлар қайд этилади:

1. Дарсни режалаштириш: мақсади, мазмуни, иш усуллари ва ташкил этилиши.
2. Ўқитувчи ва талабалар ўртасидаги ўзаро муносабатлар: алоқа ўрнатиш, педагогик мулоқотдан фойдаланиш.
3. Ўқув жараёнини ташкил этиш ва ўтказиш: ўқитишнинг интерфаол усулларида фойдаланиш, ўқувчиларга дифференциал ёндашиш, ютуқларни баҳолаш ва назорат қилиш.
4. Талабаларнинг дарсга муносабати: фаоллик, фаоллик даражаси, мустақиллик.
5. Дарс натижалари: мақсадларга эришиш, талабаларнинг ишлаш даражаси, ўқувчиларнинг фикр-мулоҳазалари.

Педагогик кузатиш натижалари таҳлил ва муҳокама қилиш, ўқитувчилар учун тавсиялар ишлаб чиқиш ва умуман ўқув жараёни сифатини баҳолаш учун ишлатилиши мумкин. Бу усул ўқитувчилар ва мактаб маъмуриятига ўз амалиётларини яхшилашга ва ўқувчиларнинг муваффақиятли ўқишини таъминлашга ёрдам беради.

Анкета сўровларини ташкил этиш методи. Ушбу метод талабанинг касбий маҳоратларини шакллантиришнинг мавжуд аҳволини баҳолашга таянган ҳолда самарадорлигини таъминлашга имкон берадиган шарт-шароитларни аниқлаш, имкониятларни излаб топиш, фойдаланиш чора-тадбирларини белгилаш, махсус методика мазмунига ўзгартиришларни киритишга имкон беради.

Сухбат методи. Бу амалга оширилган тадқиқот бўйича педагог ва талабаларнинг фикр-мулоҳазаларини ўрганиш, уларнинг моҳиятини таҳлил этиш учун шароит яратишга хизмат қилди. Ушбу методдан маълум мавзунини танлаш, моҳиятини ёритишга йўналтирилган ишлаб чиқилган саволлардан фойдаланилди.

Инновацион-педагогик методлар. Талабанинг касбий маҳоратларини шакллантириш самарадорлигини оширишга хизмат қиладиган асосий омилдир.

Бу технологиялар сифатида эътироф этилган ақлий ҳужум, кейс-стади, кластер, кубик, концептуал жадвал методларидан фойдаланиб машғулотларини ташкил этиш, самарадорликка эришишда шарт-шароитни вужудга келтиради.

Буни амалга ошириш жараёнида уларнинг мустақиллиги, эркин фикрлаш кўникмасини шакллантириш, фаолликларини ошириш назарда тутилди. Ушбу кўникмалар инновацион-педагогик методлардан таълим жараёнида самарали фойдаланиш натижасида шаклланди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Азизхўжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. Т., 2003.
2. Абдалова С., Мавлянов А. Мустақил таълимни ташкил этиш технологияси. -Т.: Фан ва технология, 2009. - 91 б.
3. Мавлянов А., Абдалова С., Юсупова Л. Интерфаол усуллардан фойдаланиб ўтиладиган машғулотларда таълим олувчиларнинг мустақил фикрлашини ривожлантириш. -Т.: Фан ва технология, 2009. - 102 б.
4. Мавлянов А., Жавлонов Ш., Абдалова С., Юсупова Л. Педагогик технология тамойиллари асосида дарс машғулотларини олиб бориш техноло-гияси. -Т.: Ворис, 2010. -112 б.

5. Ergashevich, E. A. (2024). TEACHER'S PREPARATION FOR TRAINING TRAINING AND TYPES OF TRAINING TRAINING. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521)*, 2(1), 280-286.
6. Ergashevich, E. A. (2024). STRUCTURE OF A SAMPLE TRAINING COURSE AND MODERN REQUIREMENTS FOR IT. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521)*, 2(1), 309-316.
7. Ergashevich, E. A. (2024). THE ROLE OF BLOOM'S TAXONOMY IN DETERMINING PEDAGOGICAL OBJECTIVES IN THE PROCESS OF EDUCATIONAL LESSONS. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 2(1), 264-270.
8. Эрнazarов, А. Э. (2022). Oliy ta'lim muassasalarida pedagoglarning o'quv mashg'ulotiga tayyorgarligi bosqichlari, shakllari, komponentlari va mezonlari. *Sohibqiron yulduzi. Ijtimoiy-tatixiy, ilmiy va ommabop jurnal.-Kapuu*, (1), 188-193.
9. Ergashevich, E. A., & Mado, A. (2024). Methodology of Organizing and Implementing Training Activities. *Academia Open*, 9(1), 10-21070.
10. Ergashevich, E. A. (2024). OTMLARDA O'QUV MASHG'ULOTLARI VAZIFALARNI SHAKLLANTIRISH NATIJACIDA HAL ETILUVCHI PEDAGOGIK VAZIFALAR. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 3(1), 141-152.
11. Ergashevich, E. A. (2024). Determining the Level of Preparation of Teachers for Modern Educational Activities. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(1), 57-61.
12. Ergashevich, E. A. (2024). FUNCTIONS MODEL, SHAPES AND DESIGN OBJECTIVES OF MANAGEMENT OF INNOVATIVE TRAINING IN UTMS. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 2(1), 246-251.
13. Ergashevich, E. A. (2024). FORMS OF ORGANIZING STUDENT ACTIVITY AND COMPONENTS OF MODERN EDUCATIONAL TRAINING. *JOURNAL OF THEORY, MATHEMATICS AND PHYSICS*, 3(1), 101-110.